

## „Adevărurile d-lui Pușcariu”

D. Sextil Pușcariu răspunde în No. 2 al „Converbirilor Literare”, 1907, la grava imputare ce-i face d. Al. Philippide în articolul ce am avut onoare de a publica în „Viața Românească”, cum că d-za să fi folosit de 22 etimologii date de d. Philippide, fără a indica izvorul.

Și în acest răspuns se crede în drept de a trăia pe d. Philippide foarte de sus.

D. Sextil Pușcariu, care e profesor de limbă și literatură română la Universitatea din Cernăuți și care a primit dela Academia română în sărcinarea de a scrie Dicționarul limbii române, în polemicile ce ar vrea să poarte are anume îndatoriri de îndeplinit, dacă nu din respectul pentru sine însuși,—cel puțin față de situația sa oficială.

Și una din principalele îndatoriri este de a nu specula asupra ne-cunoștinții marelui public,—în cazul de față, în ce privește situația ce are d. Philippide în știință.

D. Philippide,—un om atât de străin de ori-ce spirit de reclamă, atât de cufundat în lucrările sale, înaccesibile profanilor, un om pe care puțini au ocazia să-l cunoască, chiar la Iași,—„un om care face”, oricât de mult ar fi atacat, un om care nu scrie versuri, sau nuvele, nu pronunță discursuri (nici măcar obligatorul discurs de recepție la Academie, unde nu s'a dus măcar odată după ce a fost ales),—acest om pentru marele nostru public, ceterior de zile și reviste, e ca și cum nu există...

Înainte dar de a caracteriza răspunsul d-lui Sextil Pușcariu, ne simțim dator să împiezim un punct: locul ce ocupă acest taciturn în filologia română.

Și pentru ca să începem cu lucruri ce însuși d-lui Sextil Pușcariu nu-i este iertat să nu le știe, vom cîte, întăru, aprecierile dintr-o analiză detallată asupra „Princ'pillor” d-lui Philippide, datorii profesorului dela Universitatea din Viena, unde a studiat d. Pușcariu,—W. Meyer-Lübke (pe care d. Pușcariu se crede dator să-l apere împotriva d-lui Philippide),—aprecieri reproduse în *Arhiva*, 1896, No. 3—4, p. 206—207, din *Litteraturblatt für germanische und romanische Philologie*, XVI, 170:

Dacă autorul operei de față [d. Philippide] spune în precuviință că lucrările să va găsi puțini lectori în România [prevedea pe „Specialistul d. Pușcariu], apoi ar fi de dorul ca profesia să nu i se îndeplinească [vai!] pentru că lucrările este o excelentă introducere în studiul limbilor. Faptul că principalele de istoria limbii ale lui Paul au servit ca model și că principalele idei și vederi sănt acele ale lui Paul nu aducă nici o pagubă valoarei totalului, eaci este vorba de a pune la îndemâna Românilor aceia ce un învățător Neamț a scris pentru lectorii Nemți, ceea ce a necesitat nu numai o înlocuire a exemplelor germane prin exemple românești, ci o exemplificări priceperă, prelucrare și originală transformare a materialului oferit de nu premergator. Apoi se înțelege de la sine că Philippide a lăsat în o parte multe capitoale de ale lui Paul și a discutat cu deamăruințul multe lucruri pe care Paul nu le-a discutat de loc.. Chiar lectorul străin, care ar cunoaște în de ajuns principiile istoriei limbilor, încă nu urmări cu plăcere și însă și al cărții ne fac cu-

noscuri lezării de cunoscute ale limbii române într'un chip, precum toate lucrările de până acum, la un loc luate, nu ne pot face să-l bînămaterial nou, mai todesuna bine explicit, la lamențarea căruia autorul prezintă multă originalitate, astfel încât oricare se ocupă cu treo ramură a gramaticii românești va trebui numai să aducă înăuntru să cunoască acest înțăin volum al istoriei limbii române... Volumul se intitulează înțăin. Cile vor mai urma și ce vor cuprindă lectorul curios nu poate ști. [Occupat cu dictionarul, d. Philippide n'a potut publica celelalte volume, și cără materialul îl profesă la Universitate]. De un lucru însă trebuie să fie cunoscut în orice casă și, că studiul limbii române va progresă prin acest volum foarte mult.

Și fiind că avem în mînă acest No. al „Arhivei” și pentru a nu mai aierga după informații în altă parte, reproducem de acolo (p. 205) și aprecierile asupra *aceleasă lucrării*, ale lui Th. Gartner (profesor de filologie română, la Innsbruck, autor al unei gramatici istorice a limbii române și cercetător al dialectului iștrian), publicat în *Zeitschrift für romanische Philologie*, XIX, 282:

Prinul volum al acestei istorii a limbii române poartă același titlu ca și cunoștența de toți filologii care a lui Paul, „Principii de istoria limbii”, și studiază, ca și acesta, evoluția transformării limbii [Urmărează zici o lungă dare de sămătă cu cuprinsul]. Apoi urmează Gartner: „După cîte știm *această operă* este cîndată *studiere sistematică a subiectului*. La România și pentru acela, fără îndoială, *de foarte mare* valoare pentru studierea limbii și aaceea fără. Dar chiar în afara de România proximitatea unui mare interes, și anume nu altă prin comparația pe care va face o lectorul între rezultările lui Philippide și acelle ale lui Paul, într-un sistem urmărit de Philippide și acel urmarit de Paul, cît mai des prin detaliile foarte bune pe care le dă autorul în cîte 73 de paragrafe. [Urmărează apoi lărgirea o lungă dare de sămătă, după care lăudă Gartner astfel:] *Eрудiția și originalitatea de judecăță*, pe care le prohetează Philippide, în acest întâi volum, ne dă urești și sperăm că al doilea volum al operei sale va duce cercetarea limbii române cu multă pașă înainte.

Înălă, în sfîrșit tot din „Arhiva” (p. 208) și un extras din recensia marelui romanist H. Suchier, profesor de limbile române la Universitatea din Halle, publicată în *Litterarisches Centralblatt*, 1895, 1051:

Philippide a pășit o istorie a limbii române și în cel dințăin volum, care servește de introducere într-înălă opera, expune principiile istoriei limbii. Însuși acest titlu arată că el și-a lăsat ca model biblia filologului, distinsa opera a lui Hermann Paul. Cu toate acestea, modul de vedere al lui Philippide este cu total original. Dapă ce și-a asimilat metoda filologiei germane, pînă la înțelegere problema și asupra limbii sale interne și le studiază din nou pe baza unui material puțin explorat de invățății germani. [Urmărează apoi o lungă dare de sămătă, din care extragem următoarea lucrare:] Nici un capitol nu există în *această carte*, unde problema să nu se însoțește cu un pas mult departe, astă prin chipul discuției cît și prin exemplul adus. Adeseori priviri filozofice dan expunerii nu deosebit formate... Capitolele care discută lamențarea publică a cunoștiințelor este instructivă prin multe observații și oferă din punct de vedere al funcționării și formării cunințelor și al sintaxei o excepțională caracteristică a limbii române... Un merit principal al cărții săia în numeroasele exemple care din o ocazie autorului să arate profunda cunoștință ce are de limbă română, de istoria ei, de literatură și dialectele și și să explice astfel o mulțime de fenomene.

Vă rog, să aveți în memoria d-voastră aceste aprecieri ale unor savanți cu o reputație europeană, — această opinie asupra cărții d-lui Philippide — cînd veți ceta pasajul din răspunsul d-lui Pușcariu, prin care d-șa avea să

Cităm acest pasagiu în întregime, fără să-i crăiem lexicografului Academiei un singur rînd:

Cartea din care aş fi putut „imprumută” eu etimologii citate se numeşte *Principii de istoria limbii*. Se ştie că această lucrare este o *localizare neisbutită* după H. Paul [aşa vîzut ca ştiu despre acesta Gariner, Suchier, și profesorul dinii Puşcariu, Meyer-Lübke]. În care se găsesc atîlea vederi gresite, etimologii și explicări lingvistice atît de copilăreşti, și lipsă atît de desăvîrşită de cele mai elementare noţiuni de filologie romanică, incit nu cred că existe om pe lume, care respectind timpul, să o fi cînd întrreagă. Ca student am început să o ceteze (adică, cînd urmă cursul lui Meyer-Lübke, judecata căruia o cunoaşteşte de mai sus) atunci am dat peste etimologia *ridică* > *eradică* (pag. 19), dar vîzind că pierdere de timp nu stă în nici un raport cu *folosul* că *la* aşa putea avea din cîlirea cărții, în care se vor fi găsind pe aici, pe colo, și cîte un lucru demn de luat în seamă, am pus-o la o parte și n-am mai reluat-o (C. L. 1907, No. 2, p. 205—206)...

Et nunc erudimini!

Un specialist în filologia română, fiind încă student al lui Meyer-Lübke, dă de o carte, despre care profesorul său spune că „ne face cunoscut tezaurul de cuvinte al limbii române *intr'un chip*, precum toate lucrările de până acum, la un loc luate, nu ne pot face să-l bănuim” și că ori-ce specialist „va trebui numai decit totdeauna să o consulte”, — de o carte din care „*sie-care capitol*,” — după Suchier — face *un nou pas înainte* în știință, și căreia „privirile filosofice li dau un farmec deosebit”, — dă „specialistul român” de această carte, și... dela pagina 19 n’o mai cetește, ca „să nu peardă timpul” zădărnic!... N’o cetește chiar cînd scrie un Dicționar al elementelor latine!, chiar cînd e însărcinat să lucreze Dicționarul limbii române, cu toate că d. Philippide fusese însărcinat de Academie cu această lucrare *Inaintea d-sale*, și nu se stricase înțelegerea cu Academia, decit fiindcă d. Philippide lăcuse, după judecata savantului corp, un plan *prea vast* și un lux *prea mare* de erudiție!... (vezi articolul subsemnatului „Dicționatul Academiei și d. Philippide”, V. R., 1906, vol. I, No. 3...)

Sau d. Sextil Puşcariu are temein de a nu se încrede în specialiștii la care se adresează Academia?...

Pentru *cine* dar scrie toate acestea d. Sextil Puşcariu?

Mărturism, că am avea îspita să-l credem că, în adevăr, n’a cîlit „Principiile” d-lui Philippide; acest *fel de a fi* ne-ar explica mai ușor și *felul de a face* filologie al specialistului Academiei... Dar vom *dovedi* îndată, că *le-a citit*!

Nu putem trece înainte, fără a releva încă o dată insinuarea cuprinsă în cuvintele „*localizarea neisbutită* după H. Paul”.

Aşa vîzut că un Suchier (Suchier!) numeşte opera lui H. Paul „*biblia* oricărui filolog”, — și în adevăr, cel puțin pentru epoca în care au apărut „Principiile”, — această operă se prezintă, pentru d. Philippide, elevul lui, ca întruparea însăși a *principiilor generale* de istoria limbii.

Închipuiți-vă că, după Lyell, un geolog român ar fi voit să studieze structura geologică a munților și a șesurilor României. Ar fi putut să

dere, o regiune încă neexplorată, făcind descoperirii de o însemnatate covîrșitoare, — ce aș spune dacă un *geolog* Sextil Pușcariu ar desemna opera lui ca o „localizare după Lyell”?

Pentru ce dar îndrăznește se facă aceasta *filologul* Sextil Pușcariu?

Pentru că „omul care tace”, a tăcut, cînd un alt „specialist român”, d. Ovid Densusianu, speculind deasemenea asupra credibilității profanilor, a descoperit acest „plagiat”, deși... însuși d. Philippide învoacă pe *H. Paul*... Față de paronoul unui candidat la o catedră, căruia d. Philippide n'a putut să-i dea „notă de trecere”, d-sa n'a crezut necesar să răspundă la acea „descoperire”. Dar d. Sextil Pușcariu s'a crezut în drept să întrebuițeze acum expresiunea generală de „se știe” pentru cele ce „știe” numai d. Ovid Densusianu...

Acum însă, fiind cunoscut ceia ce, în adevăr, „se știe” despre locul d-lui Philippide în știință, putem să judecăm mai în cunoștință de cauză și răspunsul însuși al d-lui Sextil Pușcariu.

Argumentul principal al d-lui S. Pușcariu că n'a „împrumutat” cele 22 de etimologii dela d. Philippide e, cum ați văzut, că *D-sa n'a cetit „Principiile” d-lui Philippide*. — Din rîndurile citate mai sus, prin care d. Pușcariu caracterizează cartea d-lui Philippide, s'ar părea—nu-l aşa?—că d. Pușcariu a *cetit* cartea? Căci o caracterizează complet, în toate privințele și cu o mare și definitivă siguranță! Dar să zicem că această caracterizare ar fi putut-o face, și fără să cetească cartea! — Să dovedim cu *fapto* că a *cetit* o. Până la pagina 19 e nevoie să recunoască că a *cetit* o, căci la acea pagină e acel *ridic>eradico*, pe care l-a combătut. Dar a *cetit* și până la pagina 62, căci d. Pușcariu, în cartea sa „Die Rumänischen Diminutivsuffixe” (p. 50) citează discuția d-lui Philippide relativ la sufletele *ie*, *iel*, pe care d. Philippide o face la pagina 62 a „Principiilor” sale! și până la această pagină, se găsesc 9 (nouă) din cele 22 de etimologii, și anume: *acăf*, *adăpost*, *artunc*, *cam*, *dezmirerd*, *său*, *tău*, *subpsuoard*, *urez*. — N'avem timpul acumă, căci azi am primit „Convorbirile Literare”, să căutăm și alte locuri unde d. Pușcariu a citat pe d. Philippide, ca să *reconstituim* cit a mai *cetit* din „Principii”, dar putem dovedi imediat că a *cetit* și până la pagina 180. D. Pușcariu deși pretinde, în răspunsul său, că pe *ie* l-a luat de la Cihac (ce Dumnezeu! socotea că'n lași nu e nici un exemplar din Cihac?), totuși l-a luat dela d. Philippide, căci Cihac n'are decit pe *ie-ilia*, pe cînd d. Pușcariu are pe *ie-ilia*, într'un înțeles și pe *ie-linea* în celălalt înțeles, și, cum vedeați, aceasta nu este la Cihac, dar... este numai la d. Philippide: *ie (ilia)* la pagina 66 din „Principii” și *ie (linea)* la pagina 180. și de la pagina 62 (vezi mai sus) până la pag. 180, d. Philippide mai face și etimologii următoarelor cuvinte (din cele 22): *amin*, *aus*, *deretic*, *despic*, *ie*, celălalt *ie*, *minciund*, *răspic*, *rind*, *stric*, *ușor*, adică încă 11 (unsprezece), care, împreună cu cele 9 de mai sus fac 20! — Au mai rămas două etimologii, care sunt după pagina 180! Noi credem că dacă a *cetit* d. Pușcariu până la pagina 180, o fi *cetit* și până la pagina 214, unde e ultima din etimologii cu *rișcina* *mită-vita...*

Așa dar argumentul d-lui Pușcariu nu poate sta în picioare, — și nici nu ar fi fost cu puțină — chiar dacă n-am fi avut dovezi — să putem crede că d-șa n'a cedit carteia lăudată de profesorul său, unica carte pe atunci de acest fel, etc. etc. etc.

Acuma să vedem de unde spune d. Pușcariu că a luat aceste 22 de etimologii (căc... nu le-a luat dela d. Philippide, pentru că... nu l-a cunoscut).

Despre 7 (șapte) din ele (amin, arunc, cam, minciună, rind (rla), stric, vită) nu spune nici un cuvint! (A observat acest lucru celitorul Converbirilor Lit. ?\*). Deci ne-am întrebat!

Despre adăpost, despic, urez și dezmierez, zice d-sa că le-a luat dela d-nil Tiktin, O. Densușianu și A. Candrea! Aceștia le-au luat dela d. Philippide care le-a publicat întâi, și, dacă d. Pușcariu n-ar fi celti pe d. Philippide, ar fi putut să le ia dela aceșun. Dar d. Pușcariu a celtit pe d. Philippide, care el le-a dat întâi, și atunci e clar că le-a luat dela d. Philippide.

Observați că pe *dezmemor* zice că l-a luat deia d. Căndrea. Dar pe pagina următoare a „Conv. Lit.” citează pentru acest cuvânt pe Miklosich. Așa dar d-sa nu ceteșe pe Miklosich, cind și-a făcut *dicționarul*. (S-o îl plăcăsă de pe la pag. 19!). Că d-sa a celul foarte de curind pe Miklosich, se va dovedi în această revișă. Și atunci *acăj* (arătat că luat din Miklosich) e luat deia d. Philippide, — după cum *dezmemor* al lui Miklosich, singur o mărturiseste aiarea, e luat din Căndrea! — Despre *subsuoard*, pe care zice că l-a luat din Cipariu, nu putem spune nimic, căci, ne cînd locul, nu-l putem găsi noi în pîpă. — *Deretic*, are dreptate, e după Cihac, căci d. Philippide îl dă altă explicare, mai completă. — *Sarbad*, are dreptate, l-a pînă lua din Schuchard. — *Tău*, său, le-a putut lua ori din Meyer—Lübke ori din d. Philippide, căci operele lor au eșit în acelaș an (1894). — *Je* l-a luat din d. Philippide, nu din Cihac, cum preînțelege, — am dovedit mai sus. — *Ușor* l-a luat tot din d. Philippide și nu, iarăși, din Cihac, cum preînțelege, căci Cihac îl denivă din *leviculus*, pe cind d. Pușcașiu, după d. Philippide, din *levis* — *ușor*.

Credem că celitorul este pe deplin lămurit.

... In zădăr d. Pușcaru încearcă să-și justifice procedarea învoind critică aspră pe care d. Philippide o face unor recenzenți, căci d. Philippide nu avansează nimic fără dovedă. (Vezi „Specialistul Român”, No. 10 Anul I și No. 1 și cel de față, Anul II).

D. Pușcariu îsprăvește: „Articolul d-lui Philippide va urma—nu însă pentru mine.”—Crede-ne, domnule Pușcariu, gestul acesta nu se potriveste, ba mai are păcatul că e și arhi-banal.

## Grammaticus

P.S. S'a scris în această revistă un articol (recunoaștem, de unde necunoscut oarecare), bazat nu pe inducții ori pe deducții, ci pe fapte foarte *concrete*, în care se dovedea că d. Pușcariu „împrumută” pe d. H. ... ceea ce a apărut în nr. 10 Anul I al acestei reviste... Op-

Dacă membrii redacției noastre au muncit și muncesc și acum fără nici o remunerație, totuști, făcind apel la forțele literare din toate părțile României, am socotit că ar fi și nedrept și chiar imoral ca o revistă ce se adresază unui popor de peste 12 milioane,—fără ca literatura și cultura națională, nu există hotare,—să nu poată *forța* pe cetitorii ei să contribue, în schimbul momentelor de distracție sau instrucție ce li se oferă, la o răspplată căt de modestă a muncii literaților, din afară de redacție,—punindu-se astfel un început modest, e adevărat, al unei dezvoltări literare normale.

Singura garanție de succes, în aceste condiții, a fost să creăm o revistă, nu numai pentru Moldova, în capitala căreia se află din întimplare sediul redacției, nici măcar pentru România, ci *pentru toată România*.

Pornind revista noastră cu aceste speranțe, era firesc ca oamenii „cuminți” să ne taxeze de vizionari și utopiști.

Reușita revistei, ne scutește de orice alt răspuns.

Cu totul izolați în mijlocul publicațiilor noastre periodice,—confrății din dreapta ne denunță ca „subversivi” sau chiar lipsiți de patriotism, cei din stânga ne învinuiesc ca „reacționari” și „soviniști”, iar mulțimea de suflete mărgărite, ce nu se pot ridica peste punctul de vedere comercial al concurenții, bîrîesc sau încearcă o „conspirație de tăcere”, comică în situația concretă,—în această reușită găsim o nouă întărire a credinții noastre, că suntem în nota justă, că am răspuns la o nevoie reală a momentului, că servim adevăratai culturi naționale, și că luptând pentru triumful ideilor democratice și al înaltelor idealuri ale omenirii, luptăm în același timp pentru înălțarea neamului nostru întreg și biruința cauzei lui drepte.

Putind astfel privi cu adincă mulțumire rezultatele obținute în primul an de luptă, și mulțumind din suflet tuturor colaboratorilor noștri care ne-au ajutat să cucerim simpatiile cetitorilor, mulțumind cetitorilor că ne-au dat puțină de a strîngi în jurul „Vieții Românești” pe atâția literați de frunte ai neamului,—păsim cu incredere în al doilea an al vieții noastre, fără să mai fim umbrăi de acele temeri, de care erau invăluite începuturile noastre.

Dacă ajutorul colaboratorilor noștri și simpatiile cetitorilor nu ne vor lipsi și de acum înainte, nădăjduim chiar în anul acesta să lărgim încă cadrul revistei și să ne apropiem de idealul, pe care niciodată nu l-am perdit din vedere, ca ea să ajungă în adevăr oglinda *vieții românești*, de pretutindeni.

#### RECTIFICĂRILE D-LUI N. IORGA.

Am primit din partea d-lui Iorga următoarele rănduri:

„Cu privire la observațiile d-tale de pe pp. 179—181 ale ultimului număr al „Vieții Românești”, repet că notița din „Neamul Românesc” privitoare la Basarabeni nu e scrisă de mine, ci primită din Iași și că